

TEK VE ÇOK KADEMELİ DEMOKRASİ KURAMLARININ ONTOLOJİK KABULLERİ ÜZERİNE

Prof. Dr. İlhan Tekeli

GİRİŞ

Günümüz dünyasında, uygulanmasında sorunları olsa da, insanlığın şimdiye kadar geliştirebildiği en iyi siyasal rejimin demokrasi olduğu konusunda geniş bir oydaşma bulunuyor. Eski Yunan kent devletlerinden beri demokrasi halkın kendi kendini yönetmesi diye tanımlanıyor Bu kullanılmasına alışılmış bir tanım. Ama bu yazıda kullanılırken bu tanımı daha dakikleştirmek gerekir. Bunun için de halk ve yönetim kavramlarından ne kastedildiği üzerinde durmakta yarar var. Halk denildiğinde, sınırları belirli bir alandaki, bir toplumun özgür ve eşit yurttaşlarının tümü anlatılmak isteniyor. Geçmişte kendi kendini yönetme hakkına sahip yurttaşlar, toplumun sadece seçkin bir kesimini kapsarken, **XX. yüzyıldan sonra yurttaşların o topluluk içindeki tüm yaşayanları kapsar hale gelmesi gerektiği üzerinde uzlaşma olmuştur.** Böyle tanımlanmış bir halkın kendi kendini yönetmesi denildiğinde ise bu topluluğun yaşamlarını belli bir düzen içinde sürdürmesi için gerekli kuralların neler olacağına kararlaştırılması ve bu kararların uygulanmasının sağlanması anlaşılmaktadır. Böyle olunca da demokrasi denildiğinde eşit ve Özgür bireylerin denetiminde kalan bir toplu karar verme ve uygulama sürecinden söz edilmiş olmaktadır.

Ama halkın kendi kendini yönetmesi ilkesi, yönetilmesi söz konusu olan toplulukta yaşayanların sayısı ve mekandaki yayılımı arttıkça, doğrudan uygulanamıyor. Bunun yerini bu ilkeyi gerçekleştirdiği varsayılan kurumsallaşmış demokrasi pratikleri alıyor. Üzerinde uzlaşma sağlanmış bu işlemlerin (procedure) tamamlanması halinde halkın kendi kendini yönetim ilkesinin gerçekleştiği varsayılıyor. Bu kurumsallaşmış işlemlerin söz konusu demokrasi ilkesini gerçekleştirdiği iddiası, iki farklı yoldan giderek ileri sürülebilir. Bunlardan birincisi, bu pratiği uygulayan halkın arasında önemli bir itirazın olmayışdır. Yani onlar uygulanan işlemlerin söz konusu ilkeyi gerçekleştirdiğini kabul etmektedirler. O halde sorun yoktur. İkincisi ve bu yazıda bizi esas olarak ilgilendireni ise, uygulanan demokrasi pratiğinin bu ilkeyi gerçekleştirip, gerçekleştirmediğini kuramsal olarak göstermek ya da eğer gerçekleştiriyorsa buradaki sorunların neler olduğunu saptamaktır. Böyle bir tartışmada en kritik aşama demokrasinin işleyeceği toplumda bireyler, kurumlar ve toplum hakkında yapılan ontolojik kabullerin saptanması olmaktadır. Söz konusu demokrasi pratiklerinin, demokrasinin hedeflediği yönetim ilkesini gerçekleştirmesi iddiası ancak belli bir ontolojik kabul çerçevesi içinde geçerli olabilir. Eğer bu kabuller toplumun var olan yapısıyla uyumsuz ise, bu pratiklerin tanımlanan biçimdeki bir demokratik yönetimi gerçekleştirmediği, belli türde sapmalar taşıdığı açık hale gelir.

Demokratik rejimlerin zaman içindeki değişiminin gözlenmesi, bize değişik dönemlerde kurumsallaşan yeni demokrasi pratiklerinin demokrasi konusundaki eleştirileri ortadan kaldıramadığını gösteriyor. Bu toplumsal eleştirilerin ve beraberinde gelişen toplumsal mücadelelerin demokrasiyi hem kavramsal alanda, hem de uygulamada adım adım değiştirdiğini gözlüyoruz. Denilebilir ki başlangıçta hakim olan **temsili demokrasi** anlayışı eleştirilerle ve toplumsal mücadelelerle **çoğulcu demokrasiye, katılımcı demokrasiye** ve nihayet **demokratik yönetime** doğru dönüşerek yol almıştır. Bu dönüşümleri sadece pratik üzerinden kavramaya çalışmak yetmez, bu pratik değişikliklerin gerisinde o toplumlar ve kurumsal yapılara ilişkin ontolojik kabullerde de açık ya da gizli ne tür değişiklikler yapıldığına ve bunların demokrasinin kalitesini geliştirmeye nasıl bir katkıda bulunduğuna açıklık kazandırmak gerekir.

Demokrasinin halkın isteklerini yaşama geçirmesine olanak veren bir rejim olduğunu göstermek için geliştirilen kuramların, gerçekte yaşanan demokrasiden kopuşu, yalnız

ontolojik kabullerin gerçeği yansıtmaması dolayısıyla değil, aynı zamanda da demokrasi pratiğinin kademeli olmasını açık olarak çözümlenmelerine katmayışı yüzündendir. Genellikle demokrasi kuramları tek kademeli bir yönetim sistemi öngörülerek geliştirilmektedir. Bir topluluğun üyelerinin kendi yönetimlerini nasıl oluşturacakları üzerinde durmaktadırlar. Oysa günümüzde her ülkede yönetimler, yerel yönetimler, bölgesel yönetimler, ulusal yönetimler vb. diye kademelere ayrılmaktadır. Eğer AB örneğini hatırlarsak buna yeni kademeler daha eklememiz gerektiğini görürüz. Böyle olunca karşımıza, çok kademeli bir sistem için demokrasi kuramının nasıl kurulabileceği sorusu çıkmaktadır. Eğer bu soru iki kademeli bir yönetim sistemi için yanıtlanabilirse, bu yanıtlar çok kademeli bir sistemin ikili kademelerinin her birine uygulanarak, çok kademeli bir sistemi çözümlenmek için de kullanılabilir. Son yıllarda AB'nin gündemine giren Konvansiyon çalışmaları pratikte böyle iki kademeli bir demokrasi arayışına çözüm arayışı olarak görülebilir.

Bu yazıda önce dünyada gelişmekte olan demokrasi pratiklerinin gerisindeki ontolojik kabullerin neler olduğu ve bu kabullere göre şekillenen demokrasi pratiklerinin demokrasinin kalitesinin gelişmesine ne tür katkılar yaptığı araştırılacaktır.

İkinci olarak, iki kademeli demokrasi pratiklerinin çözümlenmesi üzerinde durulacaktır. Bunun için de iki kademeli demokrasilerin işleyişine ilişkin olanaklı ontolojik kabul seçenekleri ele alınacak ve bu farklı ontolojilerin, demokratik sistemin kararları ve performansı üzerinde nasıl etkiler yarattığı ortaya konmaya çalışılacaktır.

Son sözlerde ise bu yazıda geliştirilen tartışma üzerinde genel bir değerlendirme yapılmaya çalışılacaktır.

TEMSİLİ DEMOKRASİ

Geniş alanlara yayılan, nüfusu büyük olan bir toplumda, halkın bir araya gelerek doğrudan demokrasinin süreçleri içinde karar üretmesi olanaksız hale gelmektedir. Bu olanaksızlığa karşın, demokrasi idealinden vazgeçmeyenler, demokrasiyi pratikte uygulanır hale getirmenin yolunu temsili demokrasi anlayışının geliştirilmesinde bulmaya çalışmışlardır. Gerçekte bulunan çözüm çok akılcıdır. Toplumun, bir anlamda doğrudan demokrasinin uygulanabileceği büyüklükte bir modeli oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu da halkın temsilcilerini seçerek meclise göndermesi yoluyla yapılmaktadır. Toplumun küçültülmüş bu modelinde demokratik karar süreçleri işletilmektedir. Bu halde, bir toplumun yurttaşlarının kendisini temsil edecekleri, kendisine en benzer kişiler olarak seçtiği durumlarda, seçilenlerin kararlarıyla, halkın tümü karar sürecine katılsaydı vereceği kararlar arasında bir fark olmayacağı varsayılmaktadır.

Böyle pratik bir çözüm olarak bulunan temsili demokrasinin ontolojik kabulleri ve öngördüğü karar süreçleri ve karar nitelikleri Tablo 1 'de özetlenmiştir.

TEMSİLİ DEMOKRASİ	
Ontolojik Kabuller	Karar Verme Süreçleri ve Kararların Nitelikleri
<p>1) Sınırları belirlenmiş toprak (Territory) = Topluluk (Community)</p> <p>2) Atomistik, özgür ve eşit bireyler olarak yurttaşlar.</p> <p>3) Kamu Alanı; kamusal aktörlerin sergilenme platformu, Bireylerin Bir birlerini Dolaylı Olarak Etkileyebilme Alanı.</p> <p>4) Seçim süreci ve toplumun küçültülmüş modeli olarak meclis.</p> <p>5) Siyasi otorite, meclisin seçtiği ve meclisin kararlarını uygulayan organ.</p> <p>6) Toprağının sınırlarındaki akımlar siyasi otoritenin denetimi altındadır.</p>	<p>1) Önceden belirlenmiş geniş bir siyasi karar ve eylem alanı vardır.</p> <p>2) Sorunların çözümü için (Tek Doğru = Tek Meşru) karar vardır.</p> <p>3) Meclis, kararlarını oy çokluğuyla verecektir.</p> <p>4) Tek olarak verilen ve uygulanan kararlar karşısında eşit durumdadır.</p> <p>5) Siyasi otoritenin uygulamaları sırasında verdiği kararlar ise meşruiyetlerini kamu yararını gerçekleştiren araçsal rasyonellikten almaktadır.</p>

İlhan Tekeli

Şimdi Tablo 1 'de özetlenenleri açıklayalım:Temsil kavramının anlamlı olabilmesi için sınırları belirlenmiş bir toprak (territory) ve bu toprakla kendini tanımlayan bir topluluğun bulunması gerekir. Onun için Tablo 1 'de bu ilişki bir özdeşlik halinde gösterilmiştir. Adeta bir kap ve bunun içindeki bir insan grubundan söz edilmektedir. Denilebilir ki temsili demokrasinin anlamlı olabilmesi için bu toprağın sınırlarının geçirgen olmaması ideal durumdur. Bu durumda bu toprak içinde yaşayanların kaderini sadece, bu toprak içinde alınan kararlar etkileyecektir. Ama böyle içe kapalı bir toplum varsayımı gerçekçi bulunmuyorsa en azından siyasi otoritenin sınırlardaki kapital, mal, insan gücü ve haber akımları üzerinde bir denetimi olduğunu (Tablo 1 de altıncı öge) yani sınırın siyasi anlamını koruduğunu kabul etmek gerekir.

İkinci ontolojik kabul, bu toprak içinde yer alan yurttaşlara ilişkindir. Liberal demokrasinin kabulleri içinde bireyler birbiriyle ilişki içinde değildir. Atomistik özgür bireyler olarak ülke toprakları içinde dağılmaktadır. Bunlara toplumda üç işlev yüklenmektedir. Bu bireyler topluma üretilen faktörleri (emek, kapital) sağlamakta, tüketim yaparak üretime talep yaratmakta ve nihayet kendisinin meclisteki temsilcisini seçmektedir. Bu bireyler sadece kendi mutluluklarını arttıracak şekilde karar vermektedirler. Burada yarar (utility) sözcüğü değil, daha kapsamlı olan 'mutluluk' sözcüğünün kullanıldığının altını çizmekte yarar vardır. Bu bireylerin seçimlerini başkalarıyla olan ilişkileri etkilememektedir. Yani bireyler Özgür ve eşittirler.

Üçüncü ontolojik öge kamu alanıdır. Bu ontolojide bireyin siyasi işlevi sadece temsilcilerini seçmek olarak sınırlanınca, kamu alanının işlevi de aday olanların sergilememekle sınırlanacaktır. En tutarlı kabul budur. Bu durumda kamu alanını büyüklüğünün tüm ülkeyi mi kapsaya çağırır, yoksa sadece seçim bölgeleriyle mi sınırlı kalacağı, uygulanacak seçim sürecine göre belirlenecektir. Bir kamu alanının bulunduğu kabul edilince, bu alanın sadece sergilememekle kalmayacağı, başka ek işlevler de yüklenebileceği düşünülebilir. Bu ontolojide bireylerin birbiriyle ilişki içinde olmadığı ve birbirinden etkilenmediği kabul edilmiştir. Ama kamu alanında oluşan tartışmalardan o toplumda yaşayan bir birey olarak etkilenebileceği yani bireylerin dolaylı olarak birbirini etkileme alanı olacağı da varsayılabilir. Kamu alanı bu ek işlevi temsili demokrasinin ontolojik kabulleri ile çelişki yaratmadan sürdürülebileceği söylenebilir.

Dördüncü ontolojik öge olarak, bir seçimle oluşacak meclisin varlığı öngörülmüştür. Toplumun küçültülmüş bir modeli olarak tüm siyasi kararların oluşturulması işlevi ona verilmiştir. Meclis birlikte yaşamın kurallarını koyacaktır. Bunun içinde her türlü tartışma yapılarak verilecek kararlar belirlenecek, esas siyasi etkilenme bu platformda gerçekleşecektir. Eğer temsilciler yeni seçimlerde yeniden seçilmek istiyorlarsa bu, meclis platformuyla toplumsal kamu alanı arasındaki etkilenmeye de olanak vereceklerdir.

Temsili demokrasinin işleyişinde en kritik olan husus, meclisin nasıl oluşturulacağıdır. Bireylerin ilişki içinde olmadığı, mekanda atomistik olarak dağıldıkları kabul edilince, parti bağlantılarını esas alan seçim örgütlenmelerini bu bağlamda düşünmek doğru olmaz. Olsa olsa her seçim arifesinde yeniden ortaya çıkacak seçim koalisyonlarından söz edilebilir. Ama bunu bile hesaba katmamak doğru olacaktır. Atomistik bireylerden oluşan bir toplumda, seçim için ülkenin bir temsilci seçecek dar bölgelere ayrılması yoluna gidilmesi yani ülkenin bir temsilci seçecek büyüklükte, toplumsal olarak homojen seçim bölgelerine ayrılması doğru olur. Her seçim bölgesinde yapılacak seçimi kazanan temsilci meclise gönderilecektir. Temsili demokrasinin kurama uygun sonuçlar vermesi için seçim sırasında oy veren bireylerin kendisine en benzeyeni seçmesi gerektiği düşünülebilir. Oysa seçim sırasında seçilmek istenen aday, kendisinin onlardan biri olduğunu göstermenin ötesinde, onlardan çok daha becerikli olduğunu, onların çıkarlarını mecliste daha güçlü savunacağını göstermeye çalışacaktır. Seçim belli bir elitist sapma'yı taşıyacaktır. Her seçim bölgesinde temsilciler, aynı şekilde bir sapmayla seçileceği için mecliste yapılacak tartışmalar ve yarışmalar kamu alanındakinden daha yoğun ve farklı yaşanacaktır. Bazı durumlarda da seçilenlerin tercihleri seçenlerin kinden ayrılabilir.

Bu ontolojinin beşinci ögesini meclis tarafından seçilmiş bir **siyasal otorite** oluşturmaktadır. Bu modelde siyasetin genellikle iki tür işlev gördüğü kabul edilmektedir. Bunlardan biri kural koyucu siyasal kararlar yani yasama, diğeri bu kararların uygulanması için gerçekleştirilmesi gereken eylemler yani yürütmedir. Birincisi meclise ilişkilendirilmiştir. İkincinin gerçekleştirilmesini siyasal otorite sağlayacaktır. Burada siyasal otoritenin hükümet ve bürokrasinin tümünü kapsadığı söylenebilir. Bunun değişik biçimler alabileceği açıktır. Bu ikili ayrımla yasama ve yürütme işlevleri karşılanmaktadır. Ama bir demokratik sistemin işleyişi için üçüncü bir işleve yani yargıya da yer vermek gerekir. Benzer biçimde sistemin işlerliğini sağlamak için ontolojik kabuller içinde zor kullanma tekeline sahip bir başka ögenin daha bulunması gerekir. Oysa Tablo 1 'deki şemada bu iki ögeye de yer verilmemiştir. Bunun nedeni ontolojik kabulleri olabildiğince basit tutmaya çalışmaktır. Bu ontoloji sütununda diğer öğelerle etkileşme içinde olmayacak bir şekilde yedinci ve sekizinci bir öge olarak yargıya ve zor kullanma ögesine yer verilebilir. Eğer bir öge, diğer öğelerle etkileşmeyecek biçimde yer alıyorsa, var olduğunu hatırlamak kaydıyla, tablodan elenmesinde sakınca olmayacaktır.

Böyle ontolojik kabulleri olan bir temsili demokrasinin ne türde kararlar üretmesinin öngörüldüğü Tablo 1'in ikinci sütununda verilmektedir. Siyasal karar ve eylem alanları seçim öncesinde belirlenmiştir. Seçim süreci bu yetkileri kimin kullanacağını belirlemektedir. Tüm halk gözönüne alındığında denilebilir ki demokratik süreçler kararın demokratik olarak üretilmesini sağlamaktan çok, yetkiyi kullananların seçiminin demokratik olmasını sağlamaktadır. Ancak Meclis düşünüldüğünde bu platformdaki müzakerelere dayanarak kararların üretilmesinin demokratik olduğu iddia edilebilecektir.

Modernist bir mantığın egemen olduğu bu sistemde, sorunların çözümünün bir tek yolu olduğu düşünülmektedir. Buna nasıl ulaşılacağına ilişkin benimsenen yol da oy çokluğu olmaktadır. Denilebilir ki bu karar kriterinin yerine oybirliği aranması daha doğru olacaktır. Ama böyle bir yolun benimsenmemesinin iki nedeni olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi, bir yönetimin tüm kararlarında oybirliğinin aranmasının pratik olmayışıdır. Kararların oybirliği sağlanarak üretilmesi çok zaman alıcı bir süreçtir. Yani oybirliği arandığında pek çok gerekli karar üretilmeyecektir. Kararların zamanında üretilmesi için oyçokluğu kriterine razı olunmaktadır denilebilir. Ama bu tür pragmatik olmayan daha temel nedenler de bulunmaktadır. Bu ontolojide bireylerin birbirinden etkilenmeden atomistik olarak karar verdikleri kabul edildiğinden, karşılıklı etkilenmeyle oybirliğinin sağlanabileceği ileri sürülürse açıkça çelişkiye düşülmüş olmaktadır. O zaman da çoğunluğun sağlanması ya da istatistiksel dağılımlarda medyan değerini aşılması makul bir kriter haline gelmektedir. Temsili demokraside bu kriterlere göre üretilen bu kararlara tek doğru olarak muamele edilmektedir. Tüm toplumda tekdüze bir biçimde uygulanacaklardır. Bu tekdüzelik yurttaşların eşit kabul edilmesiyle yakından ilişkilidir

Aslında burada ilginç bir durum ortaya çıkmaktadır. Karara ulaşılmadan önce kamu alanında birden çok çözüm önerisi gelişmiş ve tartışılmıştır. Yani başka olanaklı çözümler daha vardır. Ama bunlardan birisi, çoğunluğun oyunu alınca meşru çözüm hâline gelmektedir. Onu uygulanması gereken tek çözüm haline getiren bilimin evrenselliği iddiasıyla temellenmiş bir araçsal rasyonellik değil, meşruluğu tanımlayan süreçtir. Tek doğrunun yerini, pratikte tek meşru almaktadır. Oy çokluğuyla karar verme kriterinin kabul edilmesiyle siyasal kural koyucu kararların verilmesi hızlandırılrsa bile bu kararların uygulamaya geçirilmesi için verilmesi gereken çok sayıda bürokratik karar vardır. Bütün bunlar siyasal otoriteye (yürütmeye) bırakılmıştır. Ama onun bürokratik nitelikli kararları da keyfi olamayacaktır. Meşruiyetini toplum yararı bakımından araçsal rasyonelliği gerçekleştirdiğinde kazanacaktır. Tabii toplum yararının ne olduğu, nasıl saptanacağı o topluma ilişkin ontolojik kabullerden etkilenecektir. Ama burada bu sorun üzerinde ayrıca durulmayacaktır.

Bu yürütmeye ilişkin bürokratik nitelikli kararların araçsal rasyonelliği gerçekleştirecek biçimde verilmesi gereği, temsili demokrasiyi gerçekleştirdiği varsayılan işlemlerin ne olduğundan çok, temsili demokrasilerin aynı zamanda modernist bir yaklaşım içinde olmasından kaynaklanmaktadır. Modernite ahlâk, bilim ve estetik alanlarını birbirinden bağımsız evrensellik iddiası taşıyan alanlar olarak görmektedir. Bunun paralelinde sosyal bilimler alanında deterministik bilimsel önermelerin geliştirilebileceğine inanılmaktadır. Siyaset alanı da bu kabullerle uyum içinde toplumsal eylemlerin amaçlarını ortaya koyan kararlar üretecektir. Meclisin temsili yapıda olması, siyasetin bu tür düzenleyici kararlar üretmesi beklentisiyle tutarlıdır. Ama bu amaçların gerçekleştirilmesi için yapılacak eylemlerin en doğrusu, yani en rasyonel olanı bilimsel bilgiye dayanarak saptanabilecektir. Bunun için de bu türdeki kararlarda demokratik süreçten söz etmek anlamlı olmamaktadır. Oysa daha sonraki demokrasi modellerinde üzerinde duracağımız üzere, modernitenin aşıldığı, sosyal bilim alanlarında deterministik ilişkilerin bulunmadığı, yerel ve durumsal bilginin öneminin anlaşıldığı durumlarda, evrensel bilimsel bilgiye ve araçsal rasyonelliğe dayanarak tüm uygulama alanının demokratik süreçler dışında bırakılması olanaksızlaşacaktır.

Temsili demokrasi anlayışının uygulandığı ülkelerdeki deneyimler, bu modelin ontolojik kabullerinin gerçeğe uymadığını ortaya koymuştur. En başta, ontolojik kabuldeki atomistik birey kabulünün gerçeğe tekabül etmemesi gelmektedir. Gerçekte bireylerin toplumda ilişki içinde bulunduğu, gruplar hâline gelerek çıkarlarını savunma eğilimi taşıdıkları bilinmektedir. İnsanların bu ilişki içinde davranma eğilimi ile, karar vermede oy çokluğunun yeterli sayılması ve kararların homojen olarak tüm yurttaşlara uygulanması bir araya gelince, demokrasi pratiğinin bir çoğunluk sultasına dönüşebileceğini yaşam deneyimleri ortaya çıkarmıştır. Ayrıca bu çoğunluk sultasının siyasal otoriteyle işbirliği toplum içinde birçok kesimin dışlanması sonucunu doğurabilmektedir.

ÇOĞULCU DEMOKRASİ

Demokrasinin gelişme tarihi içinde çoğunluğun azınlığı dışlama kaygısı değişik konumlardaki gruplar tarafından dile getirilmiştir. Dışlanma kaygısını dile getirenler elitler olabildiği gibi toplumdaki güçsüz marjinal kesimler de olmuştur. Ama Madisonian demokrasi kuramında olduğu gibi ilk yanıt bulunmaya çalışılan, marjinallerin değil güçlü azınlıkların dışlanma kaygısı olmuştur. Bu kaygı temelde değişik çıkar gruplarının yeterince örgütlü olduğu toplumlarda, çoğunlukların uzun süre kararlılıklarını koruyamayacağı, pek çok konuda kısmen çözülüp, kısmen yeniden kurulacak olmasının belli bir gücü olan azınlıklar için yeterli bir koruma sağlayacağı gösterilerek giderilmeye çalışılmıştır.

Çoğulcu demokrasi böyle bir gelişme çizgisini izleyerek temsili demokrasinin kurumsal yapısına küçük eklentiler yapılarak ontolojik öğelerinin yorumlarında değişimler yaratılmasıyla uygulama içinde ortaya çıkmıştır. Bu tür çoğulcu demokrasinin ontolojik kabulleri ve karar süreçleri Tablo 2'de verilmektedir

ÇOĞULCU DEMOKRASİ

Ontolojik Kabuller

- 1) Sınırları belirlenmiş toprak= Topluluk.
- 2) İlişki içinde bireyler olarak yurttaşlar
- 3) Örgütlenmiş çıkar grupları, partiler.
- 4) Kamu alanı; kamusal aktörlerin, çıkar gruplarının ve antagonistik pozisyonların sergilendiği platform. Organize gruplar ve bireyler arası etkileşme alanı.
- 5) Seçim süreci ve toplumun örgütlü çıkar gruplarının temsil edildiği yer olarak meclis.
- 6) Siyasi otorite; meclisin seçtiği, meclisin kararlarını uygulayan organ.
- 7) Toprağının sınırlarındaki akımlar siyasal otoritenin denetimi altındadır.

İlhan Tekeli

Karar Verme Süreçleri ve Kararların Nitelikleri

- 1) Önceden belirlenmiş geniş bir siyasal karar ve eylem alanı vardır.
- 2) Sorunların çözümünde ulaşılmak istenen kararın temel niteliği doğru olması değil, müzakere edilmesi ve toplumdaki çıkar dengesini yansıtmasıdır.
- 3) Meclis kararlarını oy çokluğuyla verecektir ama bu oylama müzakerenin sonuçlarının saptanması işlevini görmektedir.
- 4) Müzakere süreçleri çoklu çözümlerin olanaklılığını ortaya koymasına rağmen meşru çözüm, oy çokluğuyla teke indirgenerek, tekdüze olarak uygulanmaktadır.
- 5) Siyasal otoritenin uygulamaları sırasında verdiği kararlar meşruiyetini, toplumdaki çıkarlar dengesinin tanımladığı amaçları gerçekleştiren araçsal rasyonelliğinden almaktadır.

Çoğulcu demokrasinin ontolojik kabulleri içindeki en önemli değişiklik, bireylerin artık atomistik olarak değil ilişki içinde bireyler olarak görülmeye başlaması olmuştur. İlişki içindeki bu bireyler çıkar benzerliği temelinde bir araya gelebilmekte, çıkarlarını savunmak için çıkar grupları oluşturmakta, daha da ileri giderek siyasal partiler h örgütlenebilmektedirler. Bu ontolojik kabullerle tutarlı siyasal partileri çıkar temelli kabul etmek gerekir. Ama biliyoruz ki demokratik rejimle yönetilen bir çok ülkedeki partiler, değişik çıkarları olan grupları bir tür. koalisyon halinde bir araya getiren "toplayıcı partiler" niteliğindedir. Buna bir açık lama getirmekte yarar görülebilir. Bu açıklamalardan biri demokrasi pratiği içinde temsili demokrasiden çoğulcu demokrasiye geçilirken burada yapıldığı gibi bireylerin ilişki içinde olduğunun kabul edilmemesi, atomistik bireyler kabulünden vazgeçilememesidir. Bir başka açıklama toplumda ilişki içinde olan bireylerin bir kısmının çıkarlarının bilincinde olduğunu, bu bilinçli grubun "toplayıcı parti" anlayışı içinde bilinçsiz grupların oylarını yönlendirerek güç sağlamak yoluna girdikleri şeklinde yapılabilecektir. Ama burada ontolojik kabullerle demokrasinin işleyişi arasında tutarlılık kurulmak istendiği için partilerin çıkar birliktelikleri olduğu kabulü korunacaktır.

Bireyin yorumlanmasındaki değişiklikler ve örgütlü çıkar gruplarının varlığının kabul edilmesi, kamu alanının işlevlerinin de yeni boyutlar kazanmasına neden olmaktadır. Kamusal alan temelde üç işlev görebilir:

Bunlardan birincisi sergileme yeri olmasıdır. Kamusal aktörler, örgütlenmiş çıkar grupları, toplumdaki değişik grupların antagonistik pozisyonları burada sergilerler ve bireyleri yanlarına çekmeye çalışırlar. Kamu alanında bir kamusal aktörün ya da grubun sergilenmesi demek aynı zamanda toplumca tanınması ya da meşru kabul edilmesi anlamına gelmektedir. Bu sergileme, beraberinde toplumun değişik aktörlerinin birbirini karşılıklı olarak etkilemesine olanak verir. Karşılıklı etkileşme sonucunda oydaşmalar gelişebildiği gibi antagonistik pozisyonlar daha da açıklık kazanabilir. Bir oydaşmanın sağlanamadığı ama değişik çıkar grupları arasında uzlaşmalara (compromise) varıldığında da bu uzlaşma lar kamu alanında meşrulaştırılırlar.

Seçimler, çıkar grupları ve yandaşlarının, meclise girmek için, bu platformda yarışması hâline gelmektedir. Bunun sonucunda Meclis, bireylerin temsilcilerinin oluşturduğu küçültülmüş bir kamu alanı olmaktan çık maktaki, toplumda sadece örgütlenmiş çıkar gruplarının temsil edildiği bir platform hâline gelmektedir. Eğer bir toplumda tüm yurttaşların belli çıkar gruplarına ayrıldığı kabul edilirse bu Meclisin de toplumu

distorsiyona uğramadan temsil ettiği düşünülebilir. Ama pratik toplumun ancak bir kesiminin örgütlendiğini göstermektedir. O hâlde Meclisin toplumun distorsiyona uğramış bir modeli ya da temsili olduğunu kabul etmek gerekecektir. Böyle bir çıkarsama, Mecliste üretilen kararların meşruiyetini kuşkulu hâle getirecektir. Bu sorundan kaçınmanın bir yolu, çoğulcu demokrasinin ontolojik kabullerinin açık hale getirilmemesidir.

Genellikle demokrasi pratiği çoğulcu demokrasi anlayışı içinde gelişirken, kuramsal alanda temsili demokrasinin ontolojik varsayımları korunarak ve temsili demokrasinin söylemi korunarak, böyle bir sorunun ortaya çıkmasına mani olunması yoluna gidilmektedir.

Çoğulcu demokrasinin ontolojik kabullerinin altıncı ve yedinci ögesi temsili demokrasilerde olduğu gibidir. Bu ontolojide ulaşılabilecek kararların önem kazanan niteliği müzakere edilmiş olması ve değişik çıkar gruplarının dengesini yansıtacak bir uzlaşmaya varılmış olmasıdır. Denilebilir ki eğer bir karar müzakere edildiyse ve üzerinde mükemmel bir uzlaşma sağlandıysa oylamada oybirliği sağlanacaktır. Bu halde de kararların oy çokluğuyla verilmesi kuralını sürdürmek gerekmez. Oysa oy çokluğu kuralı sürdürülmektedir. Bunun değişik nedenleri bulunmaktadır. Bunun nedenlerinden biri çıkar grupları arasında müzakereyle mükemmel bir uzlaşmayla varılmasına gerek duyulmadan sadece oy çokluğunu sağlayacak kadar bir uzlaşmanın yeterli görülmesidir. Bu kuralın sürdürülmesi, hem karar üretimlerini hızlandıracak hem de küçük grupların karar alınmasını engelleme olasılıklarını ortadan kaldıracaktır. Bir diğeri ise, meşruiyet kaygısıyla temsili demokrasinin ontolojik kabullerinin korunduğu düşünülürse, kararların da böyle verilmesini korumak gerekeceğinin düşünülmesi olabilir.

Çözümlerin müzakereler sonucu elde edilebileceği kabul edilince tek ve tartışılmaz bir çözüm söz konusu değildir. Çoğulcu demokraside temsili demokrasinin tek doğru kavramının yerini, ulaşılabilecek uzlaşmalara göre değişik uygulamalara olanak veren, çeşitli uygulamalara açık bir anlayış almaya başlayacaktır. Ama bu olanaklı kararlardan hangisinin uygulanacağını Mecliste oy çokluğuyla verilen karar belirleyecektir. Bu kararın tekdüze uygulanmasının nedeni, ulaşılan kararın meşruiyeti kabul edilmiş bir süreçte alınmasıdır. Bu noktaya kadar anlatılan çoğulcu demokrasi süreçleri içinde, azınlıkların bazı seçmelerini yaşama geçirme olanağı bulduğu ortaya konulsa bile modernist dönemin tek doğru tek meşruiyet arayışı içinde günümüzün anlayışına uygun bir çoğulculuğun gerçekleşeceği iddia edilemez. Eğer bir konuda değişik çıkarlara göre değişik çözümlerin olabileceği kabul edilirse, günümüzün postmodernist anlayışı içinde bu çözümleri teke indirgeme ve tüm sistemde tekdüze uygulama için bir gereklilik kalmamaktadır. Bu h de demokrasiyi, kararları oy çokluğuyla teke indirgeme süreci olarak tanımlamak yerine, farklılıklara izin veren bir rejim olarak tanımlamak gereği ortaya çıkmaktadır. Bu da bizi katılımcı demokrasi anlayışına getirmektedir.

KATILIMCI DEMOKRASİ

Modernizmin hâkim olduğu bir dönemde, temsili demokrasinin yaratabileceği bir çoğunluk sultasından kaçınmanın yolu olarak gelişen çoğulcu demokrasinin, postmodernist dönemde demokrasiden beklenenleri karşılamadığını gördük. Modernitenin çoğulcu demokrasi anlayışı içinde bireyin istekleri grup çıkarları içinde yok olmaktadır. Bireyin, yok oluşuna getirilen eleştiriler ve bireylerin doğrudan karar süreçleri içinde yer almak istemeleri, çoğulcu demokrasi pratiği içinden katılımcı demokrasinin doğmasına neden olmuştur. Ama günümüzde demokrasiden söz ederken "çoğulcu katılımcı demokrasi" diye söz ediyoruz. Burada kullanılan çoğulculuk, modernitenin çoğulculuğuyla karıştırılmamalıdır. Bu, postmodernitenin çoğulculuğudur. Aslında katılımcı demokrasi denildiğinde ayrıca çoğulculuğu kullanmaya gerek olmadığı, katılımcılığın çoğulculuğu içermesinin kaçınılmaz olduğu söylenebilir.

Bu kaçınılmazlığı göstermek için katılımcılık ve çoğulculuk nitelikleri üzerinde duralım. Bu nedenle, her iki niteliği bir diğerinden ayıran özelliklere netlik kazandırmak gerekir.

Demokrasinin çoğulcu olmasıyla, demokrasinin çeşitliliğe olanak vermesi özelliğine vurgu yapılırken; katılımcı olmasıyla siyasal gücün bölüşülmesine de dikkat çekilmek isteniyor.

Postmodernist dönemde demokrasinin, farklılıklara izin verici, çeşitliliğe açık bir rejim olarak tanımlanması ve tekdüze çözümlerin yadsınması, çoğulculuğu demokrasinin bir türü olmaktan çıkarmakta, demokrasinin ayrılmaz bir özelliği haline getirmektedir. Katılımcılık yoluyla bir tür siyasal iktidar bölüşülmesi talep edilmektedir. Bu hâlde modernist çoğulculuktaki çıkar gruplarının ödümler olarak iktidarı bölüşmesinden oldukça farklı bir durum söz konusudur. Katılımcılıkta toplumdaki bireylere kamusal özne olma yolunun açık olması, bu yolla hayatlarına anlam katabilmeleri anlatılmak istenmektedir. Katılımcı demokraside bireylere kamusal özne olma yolu açıldığında, değişik bireyler bu özlemlerini gerçekleştirdiğinde, çeşitliliği yani çoğulculuğu da gerçekleştirmiş olmaktadır. Bu nedenle bu yazıda sadece katılımcı demokrasi demekle yetinilecektir. Ama bu katılımcılığın açıkça belirlenmiş gruplar ve mekânlar (space of participation) için geçerli olduğunu akılda tutmak gerekir. Ya da değişik katılım mekânlarında katılımın biçimleri farklılaşacaktır.

Tablo 3 'te katılımcı demokrasinin ontolojik kabulleri ve karar verme süreçlerinin nitelikleri verilmektedir.

KATILIMCI DEMOKRASİ	
Ontolojik Kabuller	Karar Verme Süreçleri ve Kararların Nitelikleri
<ol style="list-style-type: none">1) Sınırları belirlenmiş toprak= topluluk, özdeşliği çözülmeye başlamıştır.2) Ülke içinde ve dışında ilişki içinde olan ve kamusal özne de olmak isteyen bireyler.3) Örgütlenmiş çıkar grupları, partiler.4) Sivil toplum kuruluşları.5) Kamu alanı; kamusal aktörlerin, örgütlenmiş çıkar gruplarının, STK'ların sergilenme platformu, organize gruplar, STK'lar ve bireyler arası etkileşim platformu.6) Kamu alanının bir bölümünü oluşturan katılım mekânı.7) Seçim süreci ve toplumun örgütlü çıkar gruplarının temsil edildiği yer olarak meclis.8) Siyasi otorite meclisin seçtiği, meclisin kararlarını uygulayan organ. Bu organ artık STK'ları konuya özgü olarak (issue specific) ortak kabul etmeye açıktır.9) Toprağının sınırlarındaki akımlar üzerinde siyasal otoritenin denetimi önemli ölçüde azalmıştır. toplumun yeni aktörleri ondan bağımsız ilişkiler geliştirebilmektedir.	<ol style="list-style-type: none">1) Önceden belirlenmiş kamusal karar ve eylem alanı, sivil toplum kuruluşlarının da katılımıyla genişleme- eğilimi taşımaya başlamıştır.2) Siyasal sistem toplumsal aktörlerin İsteklerini yaşama geçirmesine izin verici kararlar üretmektedir. Tekdüze uygulanacak bir tek doğru=tek meşru değil çeşitlilik aranmaktadır.3) Meclis, kararlarını yine oy çokluğuyla verecektir. Ama oy çokluğu kararların toplumda benimsenmesi için yeterli olmamakta mutlaka kamu alanında belli bir oйдаşma ve uzlaşmanın gerçekleştirilmiş olması da aranmaktadır.4) Müzakere süreçleri büyük ölçüde düzenleyici süreçlerin izin vericiliği üzerinde yoğunlaşacaktır.5) Siyasal otoritenin uygulamalarını, sırasında verdiği kararlar meşruiyetini iletişimsel rasyonelliği gerçekleştirmesinden almaktadır.6) STK'lar kamu alanının kamusal hizmet üreten aktörleridir. Kararlarını kendi küçük kamusal alanlarında oйдаşmayla üretmektedirler.

Tablonun birinci sütununda verilen ontolojik kabullerdeki en önemli değişiklik bireyin niteliklerine ilişkindir. Bu birey üretim faktörü sağlamak, tüketim yapmak, seçim süreci içinde seçmen olmakla yetinmemektedir. Siyasal karar alanlarını sadece temsilcilerine terk etmek istememektedir. Yaşamdaki doyum alması için kendi projelerini gerçekleştirmeye ve kamusal özne olmaya özel bir önem vermektedir. Toplumda yeni roller talep etmektedir. Ancak bu kabul yapıldığında katılımcı demokrasi ayrı bir tür olarak anlamlı biçimde temellen dirilebilmektedir. Ayrıca bu bireyin ilişki içinde olmasının mekânsal boyutu değişmiştir. İlişkileri artık ülke topraklarıyla sınırlı değildir, küreselleşen dünyanın sağladığı olanakları içinde, kapasitesi oranında dünyayla ilişki içindedir.

Toprak (territory) ile topluluğun özdeşliği artık çözülmeye başlamıştır. Sınırlar toplum üzerinde tam bir denetim kurmayı sağlayamamaktadır. Bireylerin tercihleri artık sadece yurt içinde olanlardan değil; dışında olanlardan da etkilenmektedir. Başka bir deyişle bireyler seçimlerini yaparken dış dünyadaki fırsatları da hesaba katmaktadır. Salt katılımcılık kavramına açıklık kazandırılmak isteniyorsa toprak ve topluluk arasın daki özdeşlik çözülmenden de bu yapılabilir. Ama günümüzün katılımcı demokrasisi bu özdeşliğin kaybolduğu bir durumda gerçekleştiği için bu yazıda bu kabule yer verilmiştir.

Kamu alanının etkili aktörleri olarak örgütlü çıkar grupları ve partiler işlevlerini korumaktadır. Ama ontolojik kabullere yeni bir toplumsal aktör türü olarak STK 'lar eklenmiştir. Bu eklenti bireylerin kamusal özne olmasının kabul edilmesiyle yakından ilişkilidir. Daha önceki modellerde bireyin kamusal özne olması ancak siyasete girmesiyle olanaklıdır. Siya sete girmeyenler kazançlarından sadece tüketim yaparak doyum sağlaya bileceklerdir. Kamusal hizmet üreterek, yani kamusal özne olarak saygınlık kazanma ve yaşamına anlam katma yolu onlara tıkalıdır. Oysa STK'lar toplumun bireyelerine partiler aracılığıyla siyasete girmeden kamusal özne olmak yolunu açmaktadır. Bireyler oluşturdukları STK'lar içinde bir araya gelerek, bir siyasal iktidar talebi ortaya koymadan, sadece soruna özgü (issue specific) konularda kamu hizmeti üretmek istemektedirler. Bu yolla yaşamlarını anlamlı hâle getirmektedirler. Ontolojik kabuller içinde STK'lara yer verildiğinde onların işlevlerinin gerekli görüldüğü de kabul edilmiş olmaktadır. Bu da üstü kapalı olarak siyasal otoritenin değişik alanlarda STK 'larla ortaklıklar geliştirmeye açık hâle gelmesini içermektedir.

Bu ontolojide STK'lann yeni bir aktör olarak ortaya çıkması, kamu alanının yapısını ve işlevini önemli ölçüde değiştirmektedir. Ülkesel ve yerel düzeylerdeki kamu alanlarına her bir STK 'nın kamu alanı da eklenmektedir. İçinde çok sayıda kamu alanının yer aldığı, kimi hâlde üst üste geldiği bir kamu alanı anlayışı ile karşı karşıya bulunuyoruz. Bu kamu alanı, yalnız siyasal aktörlerin ya da organize çıkar gruplarının değil, STK'ların da kendilerini sergiledikleri ve ortaklık taleplerini dile getirdikleri bir alandır. Tabii ki kamu alanında organize çıkar gruplarının siyasal kararları etkilemek için gösterdikleri faaliyetle, STK'ların kamu sal hizmetlerin görülmesinde ortaklık talep etmek için yaptıkları faaliyetler nitelik olarak çok farklıdır. Bu iki tür faaliyetin söyleminin ve ah-ılgının da farklı olduğunu hep göz önünde tutmak gerekir. Birinciler büyük ölçüde toplamı belli bir kaynağı aralarında bölüşmeye çalışmak tadır, yani sıfır toplamı bir oyunun aktörleridir. Faaliyetleri kendi çıkarlarını artırmaya dönüktür. İkinciler, yani STK 'lar ise topluma sıfır top- 1am!, olmayan bir oyun önermektedirler. Temelde diğerkdmlık (alturizm) söz konusudur. Kamu alanına kendi özel alanlarından yeni kaynaklar, yeni düşünceler taşımaktadırlar. Bu nedenle siyasal aktörler yeni aktörlerin bu tür taleplerini engellediklerinde bunu topluma açıklamakta çok zorlanacaklardır.

Bu ontolojik kabulde STK'lara yer verilmesi, demokrasinin niteliğini artırmak bakımından çok kritik bir öneme sahiptir. Bir temsili demokrasinin ürettiği kamusal hizmet kararlarıyla, bir katılımcı demokrasinin ürettiği kamusal hizmet kararlarını bir düşünce deneyi yaparak karşılaştıralım. Bir toplumda halkın isteklerinin oluşturduğu talep yüzeyi ile tem sili demokrasinin oy çokluğuna dayanan kararlarıyla sağladığı arz yüzeyi arasında kalan hacim, demokrasinin kalitesinin bir ölçütü olarak alınır, arzın devlet ve STK'lar tarafından birlikte sağlanması halinde talep ve arz yüzeyleri arasında kalacak hacim çok daha küçük olacaktır, yani demokrasinin kalitesi gelişecektir.

Tablo 3 'teki altıncı öge olan katılım mekanı, yeni bir ontolojik kabul olarak devreye girmektedir. Katılımcı demokrasinin ancak belli iyi tanımlanmış bir mekanda gerçekleşmeye başladığı düşünülüyorsa, kamu alanının bir parçası olan bu katılım mekânının ontolojik kabullerde ayrı olarak belirlenmesi gerekir. Ama bu katılım mekânının zaman içinde genişleyerek tüm kamu alanını kapsar hôle gelmesi istenmektedir. Böyle bir özdeşlik sağlandığında kamu alanı ve katılım mekânını iki ayrı ontolojik öge olarak ele almaya gerek kalmayacaktır.

Bu ontolojide STK'lar, kamu alanına yeni bir aktör olarak girmesine karşın seçim süreci ve meclisin niteliğine ilişkin yedinci öge Tablo 3 'te Tablo 2'deki biçimiyle aynen yer almaktadır. Bunun nedeni STK'lann konuya özgü (issue specific) olmaları ve iktidar taleplerinin bulunmayışıdır. Yani STK 'lar, var olan devlet yerine değil onun yanısıra işlevler yüklenmektedir.

Tablo 3 'teki sekizinci öge değişmiştir. Siyasal otorite artık yalnız değildir. STK'lar da bu alanda yer almakta ve ortaklık talebinde bulunmak tadırlar. Böyle bir talebin meşruiyeti neye dayanmaktadır. Kuşkusuz her STK kendi kamu alanında sağladığı bir oйдаşmayla bu hizmetleri üretme ye talip olmaktadır. Ayrıca yeni ve yaratıcı yaklaşımlar geliştirmektedir. Ama tüm bunların meşruiyeti sağlamak için yeterli olmadığı ileri sürülebilir. Bunun meşruiyetini kavramak için başka bir tür akıl yürütme gerekebilir. Toplumda belli bir geliri olanların bu gelirleriyle istedikleri gibi tüketim yapma özgürlükleri vardır. Bu kişilerin özel alanlarındaki birikimlerini belli bir kamu hizmeti yapmakta kullanmalarını sınırlamak için makul bir neden bulmak zordur. Bir STK'nın iktidar talebi içermeden üyelerinin özel alanlarından getirdikleri kaynaklarla belli bir konuda kamu hizmeti üretimine olanak sağlanınca, bir bakıma sinirli bir alanda da olsa doğrudan demokrasiye yaklaşılmış olmaktadır.

Katılımcı demokrasinin ontolojik kabullerindeki yedinci öge bir başka değişikliği göstermektedir. Toplumların bireyleri kendilerine kamusal özne olma yolunu açtıkları gibi, dış dünyayla siyasal otoritenin doğrudan denetimi altında olmayan ilişkiler içine girme yolunu da açmıştır. Eğer birinci ontolojik kabulde toprak, topluluk özdeşliğinin çözülmekte olduğu

kabulü yapılmısaydı, bu kabulü de yapmayarak bu değişikliği yönetim aşamasına bırakabilirdik. Ayrıca dokuzuncu öğedeki sistemin dışı açık olması kabulünün bir sonucunun, devletin bazı işlevlerinin ulus-üstü kuruluşlara devri anlamına geleceği üzerinde durularak siyasal otoritenin siyasal karar alanının daralacağı da gösterilebilirdi.

Katılımcı demokrasinin ontolojik kabullerini gördükten sonra bu kabullerin karar alanına yansımalarının verildiği ikinci sütuna eğilelim. STK'ların yeni bir kamusal özne olarak ortaya çıkması, kamusal alanın kapsamının belirlenmesinde yeni bir durum ortaya çıkarmıştır. Siyasal otoritenin faaliyet alanı toplum tarafından belirlenmiştir. Oysa STK için böyle bir ön belirleme söz konusu değildir. Toplumun belli bir grup üyesi,, bir STK kamusal alanında hizmet üretme konusunda oйдаşma sağladığında üretim hemen başlayabilecektir. Bu durumda da kamusal alanın kapsamına yeni bir eklenti yapılmış olacaktır. Tablo 3 'teki ontolojik kabuller yapıldıktan sonra, kamusa! alanın önceden belirlenmişliği kabulünün sürdürülmesine olanak kalmamaktadır. Kısmi alanlarda da olsa, oйдаşmalarla sağlanan, demokratik güç oluşumları, demokrasiyi sadece siyasal otoriteyi kullananları seçmeye hapsolmaktan çıkarmış, belli ölçülerde de olsa siyasal gücün oluşumunun demokratikleşmesi n bir adım atmışlardır.

Eğer katılımcı demokrasinin tekdüze uygulamaları yadsıyarak çeşitliliklere olanak sağlayan bir rejim olduğu kabul ediliyorsa, demokratik sistemin üreteceği kararların iki farklı nitelikte olacağını da kabul edilmelidir. Bunlardan bir kısmı siyasal otoritenin kendisinin uygulayacağı kararlar olacak, diğeri ise çeşitliğin ortaya çıkmasına olanak sağlayacak izin verici düzenleyici kararlar olacaktır.

Burada karşımıza çıkan soru, çeşitliliğe olanak verilmesinin sınırlarının neler olacağıdır. Çeşitliliğin en uç noktası toplumdaki her kişinin kendi istediğini gerçekleştirmesidir. İlk bakışta, bu halde, herkesin isteği yani demokratik yönetim gerçekleşmiş olacaktır. Oysa bu kanı yanıltıcıdır. Bu en uç durumda, tüm kamu mal ve hizmetlerinin piyasa mekanizması içinde üretilmesi gibi bir durum söz konusu olmaktadır. Oysa bu geçerli olamaz çünkü kamu mal ve hizmetleri kavramının ortaya çıkması bu mal ve hizmetlerin piyasa içinde yeterli düzeyde üretilmemesi dolayısıyladır. Öyle ise çeşitlilik argümanının

kamusal mal ve hizmet kavramını ortadan kaldırmamakla sınırlanmış olduğunu söylemek doğru olur.

Çoğulcu demokrasi aşamasında Meclisin toplumdaki çıkar gruplarının distorsiyona uğramış bir temsili olduğu kabul edilince, Meclis platformunda usulüne uygun alınmış kararların Çoğu kez kamu alanındaki oydaşmadan farklı olabileceği de kabul edilmiş olmaktadır. Ama katı lımcı demokrasi bu farklılığı görmezden gelemez. Nitekim Tablo 3 'ün ikinci sütununda yer alan üçüncü ögede üretilen kararların meşruiyeti için meclis platformu ile kamu alanı arasındaki paralellik, bir ön koşul olarak getirilmiştir. Bu koşul özellikle izin verici düzenlemelerde önem kazanmaktadır.

Katılımcı demokrasinin karar verme süreçlerinin beşinci ögesinde de önemli bir değişme yaşanmaktadır. Siyasi otoritenin uygulamada vereceği birçok kararda, daha önceki modellerde olduğu gibi araçsal bir rasyonelliği sağlamak yerine, iletişimsel rasyonelliği sağlamaya çalışması öngörülmüştür. Bu halde amaçlar ve araçlar aynı süreç içinde kararlaştırılır hale gelmektedir.

DEMOKRATİK YÖNETİŞİM

Katılımcı demokrasi, temsili demokrasinin yerine onun kadar dakik (rigorous) bir sistem önerememekle beraber, temsili demokrasinin yeter sızliklerini azaltarak kalitesini yükseltebilmek için onu değişik yönlerden kuşatmaktadır. Yeni aktörler tanımlamakta, kamusal alanı yeniden yapılandırmakta, karar süreçlerini oy çokluğu dışındaki ölçütlerle geliştirmekte, rasyonalite iddiasının niteliğini değiştirmektedir. Bunlar genellikle heuristik iyileştirmelerdir. Bu tür iyileştirmelere karşın katılımcı demokrasinin açık bir kuramsal temele dayanmayışı, yönetimlerin iyileştirilmesi arayışlarının sürmesine neden olmuştur. Demokrasi konusundaki arayışlarda yeni ve radikal bir adım, yönetim yerine yönetim kavramının geçmeye başlamasıyla atılmaktadır. En uçtaki biçimiyle ifade edilirse yönetim yaklaşımında yöneten ve yönetilen ikiliği ortadan kaldırılmak istenmektedir. Çıkış noktasına bakarak bunun bir demokrasi kuramı değil de bir tür yönetim tekniği olduğu iddia edilebilir. Ama kanımca bu iddia geçersizdir. Çünkü daha dikkatli düşünülürse yöneten ve yönetilen ikileminin ortadan kaldırılması iddiasının demokrasinin halkın yönetimi olması tanımının bir başka biçimde ifadesi olduğu kavranır. Öyle ise yönetim ile demokrasi anlayışında yeni bir aşamaya gelindiğini kabul edebiliriz.

Yönetimden yönetime geçişteki temel nedenin katılımcı demokrasinin işleyişine getirilen eleştiriler değil, topluma ilişkin ontolojik kabuldeki değişiklikler olduğu söylenebilir. Bu değişiklikler Tablo 4'te özetlenmiştir. Küreselleşen dünyada "toprak" ile "topluluk" özdeşliği ortadan kalkınca, artık toplulukların yeni bir biçimde temsil edilmesi gerekmektedir. Toplulukların toprak temelli temsilinin yerini ilişki ağları halindeki bir temsil almaktadır. Bu ilişki ağlarının sayısı çoktur. Bu temsilde her karar konusu için ayrı bir ilişki ağı öngörülebilir. Bir ontoloji kabulü yapıldığında, bunu sadece ilişki ağları şeklinde tanımlamak yetersiz kalır. Bu ağların yapısı üzerinde durmak gerekir. Çünkü nelerin yapıp yapılamayacağını bu yapı belirler. Tabii ki bu ilişki ağlarının gerisinde bir tarihi gelişme ve sosyal yapı bulunmaktadır. Bu sosyal yapının güç ilişkileri, tüm eşitsizlikleri, dışlanmaları bu yapıya asimetric ilişkiler ya da tek yönlü bağlantılar, kurulmayan ilişkiler halinde yansır. Bu ilişki ağları içinde her düğüm noktası diğer düğüm noktalarıyla iki yönlü ilişkide değildir yani çok bağlı değildir, içinde delikler vardır. Eğer bu ağlar çok bağlı olsaydı toplum içinde farklılıklardan, yarışma üstünlüklerinden vb. söz edilemezdi. Bu nedenle zayıf ilişkilerin gücünden söz edilmekte dir. Ayrıca bu ilişki ağları sınırları belli bir toprağa hapsolmemiştir. Tüm toprağı kapsamayabileceği gibi, bu toprağın dışına da yayılabilir. Bu ağlar her an yeni bireylerin katılımlarına ve ağdan ayrılmalarına açıktır. Toplum bu çok sayıdaki ilişki ağının birlikteliği olarak tanımlanmıştır. Artık sabit sınırlarla çevrilmiş bir toplum söz konusu olmadığı için temsili demokrasi mantığı dayanaklarını kaybetmektedir.

Bu ontolojide nasıl fiziki niteliği olan toprağın (territory) yerini ilişki ağları aldıysa, birey de ilişki ağlarının düğüm noktasıyla tanımlanır ya da temsil edilebilir hale gelmektedir. Ego merkezli bu toplumsal ilişki ağları, bir tür kaynak olarak da görülebilir. Bireyin toplumsal ağ üzerinde hangi noktada yer aldığı kendi isteklerini ya da güdülerini yerine getirmede ne düzeyde bir sosyal kapitalle donatılmış olduğunu belirlemektedir. Diğer ontolojik kabullerde bireyden söz edildiğinde de bu bireylerin toplumda servet, eğitim vb. belli bir birikimle yer aldığı kabul edilmektedir. Ama bireyler, ilişkiler ağlarının düğüm noktası olarak tanımlandığında, o bireyin göreceli konumu da önem kazanmaktadır. Bu konum, bireysel niteliklerden yararlanmanın etkinlik düzeyini belirlemektedir.

DEMOKRATİK YÖNETİŞİM	
Ontolojik Kabuller	Karar Verme Süreçleri ve Kararların Nitelikleri
<p>1) Toplum çok sayıda ve değişik türdeki ilişki ağlarının bir birlikteliğidir. Sınırları belirlenmemiştir.</p> <p>2) Birey ise güdüsünün varlığı ve değişik türdeki ilişki ağlarının üzerinde keşiştiği bir düğüm noktası olarak tanımlanmıştır.</p> <p>3) Her bir ilişki ağı ayrı bir konuya özgü bir kamu alanı oluşturmaktadır. (İlişki ağlarının biri yurttaşlık ağı niteliğindedir).</p>	<p>1) Her ilişki ağı içinde bir konuda oйдаşma sağlandığında eşzamanlı karar verilmiş ve uygulama başlatılmış olmaktadır. Oйдаşma (siyasal gücü) uygulama için gerekli gücü açığa çıkarınakta ve işbölümünü vb. yaratmaktadır.</p> <p>2) Belli konuya özgü ağların üyesi olmak üstünlükler sağladığı kadar sorumluluklar da getirmektedir. Sorumluluğunu yerine getirmeyen, ağ dışı kalmaktadır. Bu ağdan kopanlar başka bir ağda yer almaya hazır hale gelmektedir.</p>

İlhan Tekeli

Böyle bir temsil değişikliğinin önemli sonuçları vardır. Daha önceki ontolojilerde yer alan STK'lara bu ontolojide ayrıca yer verilmemiştir. Çünkü her bir STK, toplumu oluşturan çok sayıdaki ilişki ağından birini oluşturmaktadır. Eğer STK'ları ayrıca belirtmek istersek, onların ağlarını ayrıca belirlemek gerekir. Politik partiler konusunda da benzer bir kabul yapılabileceği söylenebilir. Ama bu konuda dikkatli olmak gerekir. Böyle bir ontolojik kabulde siyasal gücün nasıl oluştuğu konusunda çözümle melere gitmeden, bu konuda bir saptama yapmamakta yarar vardır.

Ülkelerin toprak sınırlarının akım ilişkilerini denetleyemez hale gelmesi, tek bir ulusal kamu alanından söz edilmesi olanağını da ortadan kaldırmaktadır. Ama her bir ilişki ağı belli bir konuya özgü kamu alanı olarak görülebilir.

Tablo 4'ün ikinci sütununda bu tür ontolojik kabullerin karar alanındaki sonuçları verilmiştir. Ontolojide kabul edilen her ilişki ağında karşılıklı etkileşimle bir oйдаşma sağlandığında, bir konuda eş zamanlı olarak karar alınmış ve uygulamaya geçilmiş olmaktadır. Bu oйдаşmaya razı olmayanlar, o ilişki, ağdan ayrılacak ve kendi tercihleriyle uyumlu bir ilişki içindeki bir başka ağa katılacaktır.

Denilebilir ki böyle bir temsil içinde hem özel, hem kamu mal ve servislerinin üretilmesine ilişkin kararlar üretilebilir ve uygulanabilir. Eğer bu doğru ise ayrı bir siyasal otoriteye gerek duyulmamaktadır. o halde yönetişimin yönetilen ve yöneten farklılığını ortadan kaldırması iddiasının da gerçekleştiği söylenebilir. Ayrı bir siyaset kurumu da devreden çıkmaktadır. Oysa böyle bir analizin ihmal ettiği bir nokta vardır. Her ilişki ağında oйдаşma sağlanabilmesi ve bu oйдаşmanın yaşamı bir krize götürmeyecek biçimde gerçekleşmesi için daha önce toplumdaki herkesin kabul ettiği düzenleyici kuralların bulunması gerekir. Kuralın ya önceden konuşmuş olması ya da bu ontolojik kabullere uygun biçimde üretilmesi gerekmektedir. Oysa Tablo 4'te verilen ontoloji buna olanak vermemektedir. Bu nedenle bu ontolojiyi tamamlayacak şekilde söz konusu kuralların üretilmesi için bu ontolojiye bazı eklentiler yapmak gerekecektir.

Sistemin uyacağı kuralların bu ontolojide büyük değişiklikler yaratmadan üretilebileceği bir temsil biçimi geliştirmek gerekir Bu konuda dört farklı seçenek olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi, tüm ilişki ağlarının içinde kalacağı bir toprak (territory) saptamaktır. Açıktır ki bunun için tek bir seçenek vardır. O da yerküredir. O halde bu kuralların dünyanın tümü için konulması gerekecektir. Küreselleşmenin yaşandığı bu dünyada böyle bir kabulün uzun erimde gerçekleşebileceği beklenebilir. Tüm yerküre için geçerli kuralların varlığı kabul edilince, demokratik yönetişimin ilişki ağlarına dayanan temsilinin işleyen bir sistem oluşturmak için yeterli olduğu söylenebilir.

Yerküre düzeyine yükselmeden ulus devletler düzeyinde kalarak bir çözüm bulmak için ikinci bir seçenek geliştirilebilir. Bu da var olan ontolojide kuralların üretileceği özel bir yurttaşlık ağı denilebilecek bir ağ tasarlamaktır. Yurttaşlık ağı, demokratik yönetişimin ontolojisinde varlığı öngörülen çok sayıda ilişkiler ağından özel bir tanesi olacaktır. Toplumunu oluşturan bireylerin hepsinin yurttaşlık ağının üyesi olması düşünülebilir. Günümüzdeki eşit yurttaş kavramı, toprak-topluluk özdeşliğine dayanan ontolojik kabullerle uyumludur. İlişki içindeki ağlar toplumunda yurttaş eşitliğini yeniden tanımlamak gerekir. Yurttaşlık ağında bireylerin eşitliği ağ üzerinde bir karşılıklı bağımlılık ilişkisi olarak ortaya konulabilir. Bu, içinde boşluklar bulunmayan çok bağlı bir ağdır. Bu yurttaşlık ağında üretilecek olanlar, toplumun uyacağı kurallar olacaktır. Bir an lamda bu ağ siyasal olanı geri getirmiş olmaktadır. Bu ikinci seçenek, sorunu ağ temsilinin dışına çıkmadan çözmektedir. Yurttaşlık ağı bir tür kamu alanı oluşturmaktadır. Kamu alanı oluşturabilmesi için bu ağın çok odaklı olması, her odağın her bireye ulaşabilmesi, bireyler arası ilişki kurmaya açık olması gerektiği ileri sürülebilir.

Denilebilir ki ilişki ağları üzerinden temsil, toplumda değişik sektörlerde üretilecek mal ve hizmetlerin, bir çeşitlilik içinde nasıl üretileceğini ayrı, ayrı çözümlenmeye uygun bir temsil sağlamaktadır. Ama bireyin genel ideolojik yöneliminin oluşmasında yani toplumsal iyi anlayışının ve buna karşı muhalefet pozisyonlarının gelişmesinde kamu alanı kavramına göre daha elverişsiz bir temsil biçimidir. Yukarıda yapıldığı biçimde bir yurttaşlık ağı tanımlandığında, gerçekte kamu alanı bir ağ anlayışına tercüme edilmiş olmaktadır. Kamu alanının tüm işlevlerinin bu ağ tarafından yerine getirilmesi öngörülmektedir.

Üçüncü seçenek, ikincisi kadar saf bir çözüm değildir. Bu seçenekte ağsal ve sınırları belirlenmiş bir toprakla temsil, aralarında bir işbölümü yaparak kullanılmaktadır. Ağsal temsil, bireylerin özel ve STK'lar alanındaki faaliyetleri üzerinde düşünebilmek, açıklamalar geliştirmek için kullanılacaktır. Kamu alanı, siyasal partiler ve kamu hizmetlerinin arzı konusunda geliştirilecek çözümlenmelerde ise sınırları belirlenmiş bir toprakla temsilden yararlanılabilir. Yani üçüncü seçenek Tablo 3 ve Tablo 4'te verilen temsillerin bir melezlemesi olarak görülebilir. Katılımcı demokrasiden demokratik yönetişime geçiş dönemleri için böyle bir melez temsilin uygun olacağı düşünülebilir.

Seçeneklerden dördüncüsü, ağsal ve topraksal temsili bir başka bir çimde bir araya getirmektedir. Sınırları belirlenmiş bir toprakla (teritorial) temsil edilen bir toplumda bu alan bir ortam (milieu) olarak görülebilir. İlişki ağları da bu ortama gömülü olarak oluşmaktadır. Böyle toprağa dayalı bir temsil olanaklı görüldüğünde, kamu alanı ve sistemin uyacağı kuralların, bir kamu malı olarak üretilmesi olanaklı hale gelir. Bu milieu içinde yurttaşlık ağı oluşacaktır. Bu durumda ağın çok sıkı ilişkili olması gerekmemekte ama sıkı ilişkiler geliştirme potansiyeline sahip olması gerekmektedir.

İKİ KADEMELİ DEMOKRASİ PRATIĞİNDEKİ DEĞİŞİK ONTOLOJİK SEÇENEKLERİN İRDELENMESİ

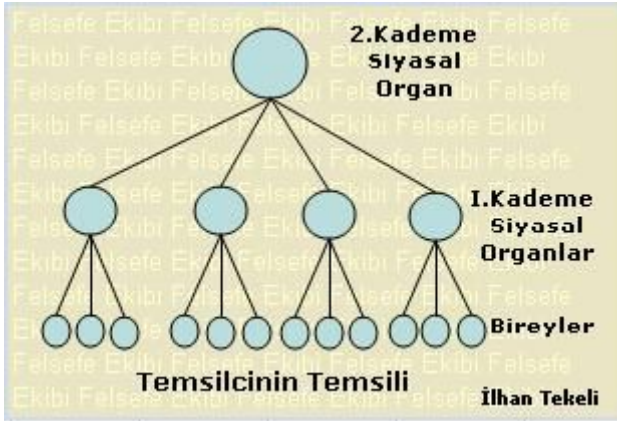
Demokrasi anlayışımızın değişmesine paralel olarak, demokrasi kuramlarının dayanağını oluşturan topluma ilişkin ontolojik kabullerin nasıl değiştiğini gördük. Ama bu çözümlenmelerimizde demokrasi pratiğinin gerçekte çok kademeli olduğunu ihmal ettik, tek kademeli bir demokrasi varmış gibi davrandık. Oysa toplumların örgütlenmesine bağlı olarak demokrasi pratiklerinin çok kademeli olduğunu biliyoruz. Demokrasi pratiğinin çok

kademeli olmasının, tek kademeli bir demokrasi kuramıyla kavranamayan sorunlara ve ontolojik kabullerine yansımaları gözlemledim.

Bu problemi ilk aşamada basitleştirerek ele alalım. Bunun için önce sorunu temsili demokrasi için ortaya koyarak basitleştirelim. Daha sonra sadece iki kademenin bulunduğunu varsayalım. Eğer sorunu iki kademe için çözümlenebilirsek bulgularımız çok kademeli demokratik sistemler için de kolayca genelleştirilebilecektir. Son olarak da her kademenin ontolojik temsilini Tablo 1 'deki gibi ayrıntılı olarak ele almak yerine sadece iki ögesiyle toplumu oluşturan bireyler ve seçimle gelen siyasal organ olmak üzere basitleştirerek sadece iki ögesiyle ele alalım. Burada siyasal organ daha önce sözü edilmiş olan Meclis ve siyasal otoriteyi içermek üzere tanımlanmıştır. Bu son basitleştirmeyi yaparken bunun Tablo 1 'deki ayrıntılı temsil düzeyiyle ilişkisini akıldan çıkarmayalım.

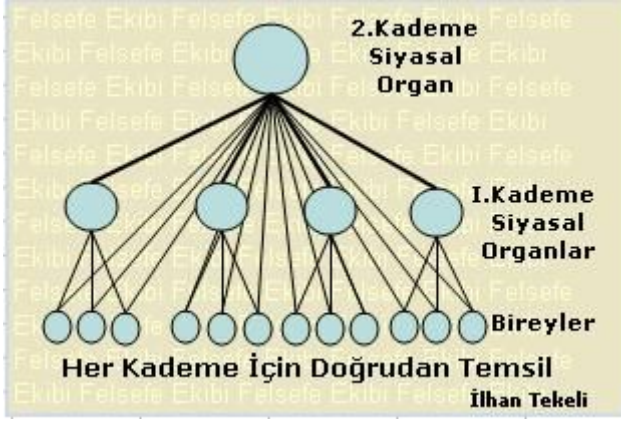
Günümüzdeki iki kademeli demokrasi pratiklerine baktığımızda her biri makul görülebilecek üç farklı seçeneğin olduğunu görüyoruz. Bu seçenekler Şekil 1, Şekil 2, Şekil 3 'te özetlenmiştir.

Birinci seçenek belki temsilcinin temsilcisi seçeneği diye adlandırılabilir.

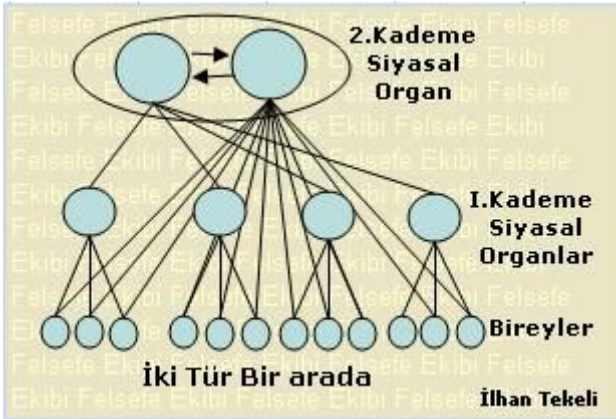
Şekil:1

Bu seçenekte, Şekil 1 'de görüldüğü üzere, bir toplumdaki bireyler seçim yoluyla birinci kademedeki siyasal organları oluşturmaktadır. Birinci kademedeki siyasal organlar ikinci kademe demokrasinin bireyleri haline gelmektedir. Onlar da demokratik süreçlerle ikinci kademenin siyasal organlarını oluşturmaktadır. Örneğin ulus devletlerle Birleşmiş Milletler arasında böyle bir kademelenmenin olduğu söylenebilir. Böyle bir yaklaşım ikinci kademenin dolaylı olarak seçilmesi dolayısıyla onların halkın tercihlerinden kopmasını kolaylaştırdığı için eleştiri konusu olmaktadır.

Şekil:2

Bu eleştiriye çözüm getirmek isteyen her kademe için doğrudan temsil olarak adlandırılabilir ikinci seçenekte, Şekil 2’de görüldüğü üzere toplumdaki bireyler, birinci kademe siyasal organları olduğu gibi ikinci kademe siyasal organları da seçmektedir. Yani yerel ve merkezi siyasal organlar birbirinden bağımsız olarak halk tarafından seçilmektedir. Her ikisi de meşruiyetini doğrudan halktan almaktadır Türkiye’de yerel ve merkezi yönetimler arasında bu tür iki kademeli bir ontoloji kabulüne uygun olarak seçim yapılmaktadır.

Şekil:3

Şekil 3’te verilen üçüncü seçenek, ilk iki seçeneğin birlikte kullanılmasıyla ortaya çıkmaktadır. İlk iki seçeneğin birlikte kullanılması ikinci kademedeki siyasal organın oluşmasında ortaya çıkan yapının aralarında iç gerilim bulunan ikili bir yapıya sahip olmasını gerektirmektedir. Bu seçeneğin uygulanmasının en çok bilinen örneği Avrupa Birliği’dir. Ulus devletlerin halkları kendi siyasal organlarını seçmektedir. Bu devletlerin temsilcileri ise Avrupa Birliği’nin Konseyi’ni oluşturmaktadır. Bu oluşum birinci seçeneğin uygulanması sonucu ortaya çıkmaktadır. Öte yandan tüm Avrupa’da yaşayanların katıldığı seçimlerle Avrupa Parlamentosu seçilmektedir. Yani ikinci seçenek uygulanmaktadır. Farklı iki meşruiyet temeline sahip bu iki karar organı arasında bir yetki bölüşmesi sorunu ve sürekli bir gerilim bulunmaktadır Bu ontolojiye AB noktasından bakılırsa iki tür öge üzerine kurulmuş bir demokrasi söz konusudur. Ögelerden biri yurttaşlar, diğeri ise ulus-devletlerdir. Yine AB’nin tarihini yorumlayarak başlangıçta bu iki ögeden güçlüsü olan ulus-devletlerin karar organında belirleyici olacağı ve zaman içinde bir reylerin görelî gücünün artacağı söylenebilir.

İki kademeli bir demokrasinin üç ontolojik seçeneğini gördükten sonra, iki kademeli demokrasinin ne tür karar sorunları yarattığını ele alalım. Denilebilir ki iki kademeli

demokratik sistemler için önerilen her üç ontoloji de makul bir çözüm olarak görülebilir. Ama belli bir durum karşısında her üç ontolojinin de üreteceği kararlar birbirinden farklı olacaktır. En azından bu kararların her zaman aynı olacağını iddia edebilecek durumda değiliz.

İki kademeli demokrasiye özgü karar sorunlarını yakalayabilmek için üç farklı ontolojide neden farklı kararlar üretildiğine açıklık kazandırmak gerekir. Buradaki farklılığı temsili demokrasinin ontolojik varsayımları içinde irdelemeye çalışalım. Şekil 1 ve Şekil 2'de ikinci kademede verilen kararların hangi güdülerin etkisi altında verildiğini ortaya koyarsak bu farklılığın nedenleri de ortaya çıkar. Bireyler seçimlerinde karar verirken bireysel mutluluklarının nasıl sağlanacağını farkında olarak onu en yükseğe çıkarmaya çalışacaklardır. Birinci kademe siyasal organların seçimi bu güdülerle yapılacaktır. Oysa ikinci kademe bunların temsilcilerinden oluşacaksa bu temsilcilerin seçiminin güdüsü birinci kademe sistemin kamu yararını korumak olacaktır. Çünkü bu birinci kademe sistemin siyasal organı oluştuğunda, bu organın kararlarının kamu yararını sağlamak için üretmesi öngörülmektedir. Nitekim tüm idare hukuku bu varsayım üzerine kurulmuştur. Yani ikinci kademe siyasal organ, birinci kademe toplulukların kamu yararını temsil edenlerden oluşacaktır. Oysa Şekil 2'deki gibi ikinci kademe siyasal organ, doğrudan tüm sistemin bireyleri tarafından seçilecekse, ön plana çıkan bireylerin doğrudan çıkarları olacaktır. Demek ki bireysel yarar ile kamusal yarar arasındaki farklılıklar çok kademeli demokratik sistemlerin ontolojik kabullerine göre üreteceği kararların farklılaşmasına neden olmaktadır. Aslında Şekil 3'teki ontolojide iki farklı meşruiyet çizgisine dayanarak oluşturulan ikili siyasal organ içindeki iç gerilim de bu bireysel ve kamusal yarar farklılıklarından doğmaktadır.

İki kademeli bir temsili demokrasinin karşılaştığı en önemli karar sorunu, iki kademe arasında önceden belirlenmiş yetki paylaşımının nasıl dağılacaktır. Sistemin merkezi ya da desantralize olmasına göre yetkinin birinci ve ikinci kademe arasındaki dağılımı değişebilecektir. Genel olarak desantralize bir sistemin toplumdaki bireylerin isteklerine daha yakın kararlar üretebildiği, bunun da demokrasinin kalitesini geliştirdiği düşünülmektedir. Ama birinci kademedeki demokrasinin işleyişi temsili demokrasi anlayışı içinde donmuş ve bir çoğunluk diktasına dönüşmüş bulunuyorsa, demokrasinin kalitesini geliştirmek için yetkileri ikinci kademeye toplayarak demokrasi adına bir çoğunluk diktası kurulmasının önlenmesi gerekebileceğini de unutmamak gerekir. Çok kademeli demokrasilerde, bir başka yetki bölüşmesi sorunu, biraz önce üzerinde durduğumuz üzere, üçüncü seçeneğin siyasal organının ikili yapısında, bu ikili yapı içinde bir yetki bölüşmesi sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Buradaki irdelemelerimizde demokratik sistemin temsili çok basitleştirdiğimizi hatırlar ve ihmal ettiğimiz diğer öğelerden bazılarını, örneğin her kademeden bir kamu alanının bulunduğunu hatırlarsak yeni sorunlarla karşılaşırız. Bunlardan biri, birinci kademe kamu alanının ikinci kademe kamu alanı tarafından işgal edilmesi ve bağımsız olarak varlığını koruyamamasıdır. Bu hâlde üretilen kararların demokratikliği ve demokrasinin kalitesi konusunda önemli sorunların doğacağı açıktır.

Bu tartışmayı daha çok ayrıntılandırmaya gerek yok. Şimdi iki kademeli demokrasilerin ontolojilerini tartışmaya açarken yaptığımız temsili demokrasi varsayımını gevşetelim. Bunun yerine çoğulcu demokrasi ve katılımcı demokrasi kabullerinin yapılmasının neyi değiştireceğini araştıralım. İki kademeli demokrasileri temsil ederken ontolojilerini basitleştirdiğimiz için şekillerde çok önemli değişiklikler gözlenmeyecektir. Ama bu demokrasi türlerinin daha ayrıntılı kabulleri düşünüldüğünde farklılıklar ortaya çıkacaktır. Çoğulcu demokraside karar konularıyla ilgili yaptığımız çözümlemede iki noktada değişme olacağı söylenebilir. Bunlardan birincisi kademelenmeye ilişkin değişik ontolojik kabullerin üreteceği kararlar arasındaki farklılık, bu halde, kamusal yarar ile bireysel yararlar arasındaki farklılıkla değil, toplumdaki çıkar gruplarının çıkar dengesiyle bireysel çıkarlar arasındaki farklılıkla açıklanacaktır. İkinci kademe ile birinci kademe arasındaki yetki dağılımının belirlenmesi de büyük ölçüde çıkar grupları dengesiyle açıklanacaktır.

Aynı sorulan katılımcı demokrasi açısından ele alarak yanıtlamaya çalışırsak, onun özelliklerinin etkisini gözleyebilmek için iki kademeli demokrasinin ontolojik kabulleri içinde STK'lara yer vermek düşünülebilir. STK'lar bireylerin oluşturdukları yeni aktörler olarak yer alır. Kamu hizmeti üretme alanına girerek yerel ve merkezi siyasal organlarla ortaklık oluştururlar. Bu durumda siyasal organların yetkilerinin önceden belirlenmiş ve sabit olması özelliği ortadan kalkmaktadır İki kademeli farklı katılımcı demokrasi ontolojilerinin üreteceği kararlar arasındaki farklılıkların, temsili demokrasi ontolojilerinin kararları arasındaki farklılıklardan daha az olacağı söylenebilir. Çünkü bu hâlde kararlarda aranan iletişimsel rasyonellik temsil biçimlerinden daha az etkilenecektir. Şimdi demokratik gelişmede dördüncü aşama olan yönetişime geçilmesinin iki kademeli demokrasinin ontolojik kabullerinde ne tür değişiklikler yapacağı üzerinde duralım. Demokratik yönetişimin en uçtaki temsiline ilişkin ontolojik kabuller Tablo 4'te verilmiş ama bu aşamaya gelinceye kadar değişik aşamalardan geçilebileceği belirtilmişti. Bu ara aşamalara yeniden değinmeden tam yönetim aşamasına yani yöneten yönetilen ayrımının kalmadığı aşamadaki iki kademeli demokrasi ontolojisinin nasıl kurulabileceği üzerinde duralım. Yönetişimde hiyerarşik ilişkilerin yerinin olmayacağı yatay ilişkilerin hüküm olacağı hatırlanırsa iki kademenin bulunmayacağı tek bir ağla temsil edileceği söylenebilir. Yani nasıl yönetilen ve yöneten ikilemi kalkıyorsa kademe farklılığının da kalkacağı iddia edilebilir. Ama ilişkiler ağlarının yapıları analiz edildiğinde bu yapı içinde birinci ve ikinci kademenin ilişkilerinin iki kademe olarak ayrıştığı da gözlenebilecektir. Yani burada ağın iç yapısından doğabilecek bir kademelenme söz konusu olmaktadır Ama zaman içinde bu kademelenmenin bulanıklaşabileceğini de unutmamak gerekir.

SON DEĞİNMELELER

Değişik demokrasi anlayışlarının gerisindeki ontolojik kabullere ilişkin tartışmayı tamamlamadan önce, kaçınılmaz olarak ortaya çıkacak bir başka ontoloji sorusuna yanıt vermek gerekiyor. Bu soru da bu yazıda bireye ilişkin ne tür bir ontolojik kabulün bulunduğu. Tabii ki değişik demokrasi ontolojilerini tanımlarken bu konuda verilmiş ipuçları bulunmaktadır. Ama bu. konuyu daha. da açık ele almakta yarar vardır. Her siyasal ideolojinin gerisinde farklı bir birey ontolojisi kabulü bulunmaktadır. Bir liberal demokrasinin bireyi kendi yararını (utility) en fazlaya çıkarmaya çalışan atomistik bireydir. Oysa sosyal demokrasinin bireyi böyle olamaz. Dayanımcı kaygıları ön plana çıkaran böyle bir ideolojinin bireyi artık atomistik değildir, başkalarıyla ilişki içindedir. Bu bireyin mutluluğuna, ilişki içinde olduğu kişilerin mutluluğu da katkıda bulun maktadır. Diğer ideolojiler için de farklı bireyler tanımlanabilir. Bu yazıda genel olarak demokrasinin bireyinin ontolojisi tanımlandığı için demokrasiyi benimseyen tüm ideolojilere olanak veren bir birey ontolojisi tanımlanacaktır. Yani bu ontoloji tek tek siyasal ideolojilerin bireylerinin ontolojik kabullerine göre daha az kısıtlanmış olacaktır.

Bu saptamayı yaptıktan sonra bu yazıda ele aldığımız değişik demokrasi türlerinin bireye ilişkin ontolojik kabullerine açıklık kazandıralım. Temsili demokraside bireyin ontolojik özelliği olarak sadece atomistik olması üzerinde durulmaktadır. Ama bu atomistik bireyin seçmelerini yaparken yararını (utility) en fazlaya çıkaracağı kabulü yapılmamıştır. Eğer böyle yapılırdı demokrasi sadece liberalizme hapsedilmiş olurdu. Bireyin karara varırken hangi değerleri göz önüne alacağı bu nedenle belirlenmemiş, serbest bırakılmıştır. Bu serbest bırakma bireyin mutluluğu üzerinde durularak yapılmıştır.

Çoğulcu demokrasiye geçildiğinde ise atomistik olma kabulü terk edilerek, bireyin ilişki içinde olması kabul edilmiştir. Ama bu ilişkide olma, sosyal demokrasinin birbirinin mutluluğundan etkilenmeye işaret eden biçimdeki bir ilişki içinde olmak değil, bir grubun üyesi olmayı sağlayacak türde bir ilişki içinde olmaktır. Katılımcı demokrasiye geçildiğinde ise bireyin bu tür ilişki içinde olma niteliğine kamusal özne olma isteğine sahip olma özelliği de eklenmiştir. Bu halde birey ilk iki türdeki demokrasinin bireyinin tanımlanmasından daha fazla belirlenmiştir. Bireyin mutluluğuna katkıda bulunan değerlerden sadece biri olan kamusal özne olma diğerlerinden ayrılarak, açıkça belirtilmiştir. Yönetişimin bireyi ise çok sayıda iletişim ağının kesitiği bir düğüm noktası

olmaktadır. Ama bu birey sadece ilişkilere indirgenmemekte, bu bireylerin kararlarını yönlendiren güdülere sahip olduğu ve sosyal kapitale donatıldığı kabul edilmektedir.

Bu yazı içinde temsili demokrasi, çoğulcu demokrasi, katılımcı demokrasi ve yönetim birbirini izleyerek ele alınırken aralarında bir evrimsel sıra öngörülmüştür. Ama bu yazının bir demokrasi tarihi yazma iddiası yoktur. Burada amaçlanan demokrasiye ilişkin kavram alanında bir berraklık sağlamaktır. Bu nedenle, bu yazının eleştirilmesinde demokrasi tarihi referanslı irdelemelerden çok, geliştirilmeye çalışan yaklaşımın iç tutarsızlıklarından yola çıkmak daha verimli olacaktır.

Bu yazıda ele alınan saf türler, temsili demokrasi, çoğulcu demokrasi, katılımcı demokrasi, günümüzün demokratiklik iddiası taşıyan rejimlerinde çoğu kez bir arada yer alıyorlar. Denilebilir ki demokrasi pratiğinde seçim süreçleri kararlaştırılırken, bu süreçlerin meşrulaştırılmasında temsili demokrasi kavramı kullanılırken, siyasal örgütlenmelerin yasallaştırılmasında meşruiyet çerçevesinin kurulmasında çoğulcu demokrasi yol gösterici oluyor. Ama bu iki tür de toplumdaki bireylerin beklentilerini karşılamaktan uzak kalınca demokrasinin kurumsal çerçevesinde radikal değişmelere gitmeden görece olarak küçük değişmelerle katılımcı demokrasi ve yönetim pratiklerine olanak veriliyor. Böyle bir melez demokrasi pratiği içinde de hiçbir türün ontolojik kabulleri berraklık kazanamıyor. Bu nedenle de bu yazıda yapılan irdelemelere gerek duyuluyor.

Günümüzde uygulamaya çalıştığımız değişik demokrasi pratiklerinin ontolojik kabullerine ilişkin irdelemelerimizi bu yazının amaçlarıyla uygun biçimde tamamlamış bulunuyoruz. Bu kısa deneme bize değişik demokrasi anlayış ontolojilerinin netleştirilmesinin, hem demokratik karar mekanizmalarının işleyişini kavramak hem de demokrasi pratiklerinin iyileştirilmesi bakımından önemli potansiyeller taşıdığını gösterdi. Ontolojik kabulleri açıkça belirtme gayreti, kavramlar arası farklılıkları netleştiriyor. Demokratik süreç içinde üretilen kararların niteliklerinin anlaşılmasını ve kararların eleştirisini kolaylaştırıyor. Ontolojik varsayımlarına netlik kazandırılmamış demokrasi söylemlerinin gizlediği sapmaları açık hale getiriyor. Bir demokrasi pratiği iyileştirilmek istendiğinde yapılabilecekler yol gösteriyor. Tabii bu bir başlangıç. Geliştirilmek ve dakik demokrasi kuramlarına uzanabilmek için yeni çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Kaynak: Doğu Batı-Düşünce Dergisi-Sayı 28- 2004